

Yılmaz, C. - Zeybek, H.İ. - Uzun, A. - Bahadır, M. (2015)
"Giresun Aksu Çayı Havzası Geleneksel Kır Mesken Mimarisinde Güncel
Değişimlere Bir Örnek; Serenderler",
Coğrafyaya Adanmış Bir Ömür Prof. Dr. Hayati Doğanay,
(Ed.: S. Zaman – O. Coşkun), Atatürk Üniv. Yay. No: 1056, Kazım Karabekir
Eğitim Fak. Yay. No:131, Araştırma Serisi No: 56, Erzurum,
ISBN 978-975-442-643-4, (303-313).

ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ YAYINLARI
Kâzım Karabekir Eğitim Fakültesi Yayınları
Araştırmalar Serisi

No: 1056
No: 131
No: 56

Coğrafya'ya Adanmış Bir Ömür

Prof. Dr.

Hayati Doğanay

Editörler:

Prof. Dr. Serhat ZAMAN

Doç. Dr. Ogün COŞKUN

Editörler:

Prof. Dr. Serhat ZAMAN
Doç. Dr. Ogün COŞKUN

**Coğrafya'ya Adanmış Bir Ömür
PROF. DR. HAYATİ DOĞANAY**

ISBN 978-975-442-643-4

© 2015, Atatürk Üniversitesi Rektörlüğü
Bu eser, yayıncının yazılı izni olmadan
kısmen veya tamamen basılamaz,
çoğaltılamaz ve elektronik ortama taşınamaz.
Kaynak gösterilerek alıntı yapılabilir.
Bu kitapta yer alan tüm yazıların dil, bilim ve
hukuk açısından sorumluluğu yazarlarına aittir.
Tanıtım amaçlıdır, para ile satılamaz.

I. Baskı: Ocak 2015, Ankara

Yayına Hazırlayan: Pegem Akademi Yayıncılık

Yayın-Proje Yönetmeni: Ayşegül Eroğlu
Dizgi-Grafik Tasarım: Hilal Sultan Coşkun
Kapak Tasarımı: Mehmet Salih Ağsakallı
Baskı: Sonçağ Yayıncılık Matbaacılık
Reklam San Tic. Ltd.Şti.
İstanbul Cad. İstanbul Çarşısı 48/48 İskitler - Ankara
0312 341 36 67
0535 292 34 31

Yayıncı Sertifika No: 14749
Matbaa Sertifika No: 25931

İletişim

Karanfil 2 Sokak No: 45 Kızılay / ANKARA
Yayınevi 0312 430 67 50 - 430 67 51
Yayınevi Belgeç: 0312 435 44 60
Dağıtım: 0312 434 54 24 - 434 54 08
Dağıtım Belgeç: 0312 431 37 38
Hazırlık Kursları: 0312 419 05 60
İnternet: www.pegem.net
E-ileti: pegem@pegem.net

3. BÖLÜM

Prof. Dr. Hayati Doğanay'a Armağan Edilen Çalışmalar

Nesnelerine ve Kökenlerine Göre Milas İlçesi Yer Adları.....	137
<i>Prof. Dr. İbrahim GÜNER - Doç. Dr. Mustafa ERTÜRK</i>	
Su Ekosistemi - Sulak Alanlar Ekolojisi ve Sorunları: Türkiye'den Örneklerle	195
<i>Prof. Dr. Nuriye GARİPAGAOĞLU</i>	
Mençuna Şelalesi'nin Sürdürülebilir Ekoturizm Planlaması Açısından Değerlendirilmesi.....	215
<i>Doç. Dr. Zeki KODAY - Prof. Dr. Saliha KODAY - Arş. Gör. Çağlar Kıvanç KAYMAZ</i>	
Türkiye Coğrafyasında Yeni Bir Araştırma Alanı ve Anadolu'nun Kayıp Mirası Yüzen Adalar ile Korunmasına Yönelik Öneriler	239
<i>Prof. Dr. İhsan BULUT</i>	
Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nin Tarihi Coğrafyasına Analitik Bir Yaklaşım	257
<i>Prof. Dr. Kenan ARINÇ</i>	
Giresun, Aksu Çayı Havzasındaki Bazı Turistik Çekiciliklerin Turizm Yönetimi Açısından Değerlendirilmesi.....	287
<i>Prof. Dr. Ali UZUN - Prof. Dr. Cevdet YILMAZ - Prof. Dr. Halil İbrahim ZEYBEK Yrd. Doç. Dr. Muhammet BAHADIR</i>	
Giresun Aksu Çayı Havzası Geleneksel Kır Mesken Mimarisinde Güncel Değişimlere Bir Örnek; Serenderler	303
<i>Prof. Dr. Cevdet YILMAZ- -Prof. Dr. Halil İbrahim ZEYBEK - Prof. Dr. Ali UZUN Yrd. Doç. Dr. Muhammet BAHADIR</i>	
Doğu Karadeniz Bölümündeki İllerin Türkiye Göç Hareketliliği İçerisindeki Yeri.....	315
<i>Prof. Dr. Ünsal BEKDEMİR - Fatih Muhammet KÖSE</i>	
Balıkesir'de Şehirleşme ve Şehirsel Nüfusun Dağılışı Düzeni.....	339
<i>Prof. Dr. Alpaslan ALIAGAOĞLU</i>	
Doğu Karadeniz Kıyı Dağları'ndaki Yaylaların ve Yaylacılığın Başlıca Özellikleri.....	355
<i>Prof. Dr. Mehmet ZAMAN</i>	
Türkiye'de Karayolu Geçitlerinin Özellikleri ve İç Anadolu Bölgesi'nde Coğrafi Dağılışı.....	375
<i>Prof. Dr. İbrahim Fevzi ŞAHİN - Araş. Gör. Elif MERAL</i>	
Türkiye'de Mülki İdare Bölümlerindeki ve Belediye Sınırlarındaki Değişikliğin Coğrafi Araştırmalara Etkisi (Artvin, Erzurum, Rize Örneği).....	429
<i>Doç. Dr. Zeki KODAY - Yrd. Doç. Dr. Kübra ERHAN</i>	
Kırsal Kalkınmada Uluslararası Birliklerin ve Coğrafi İşaretlerin Etkisi: Taraklı Örneği.....	447
<i>Doç. Dr. Zerrin KARAKUZULU</i>	
Kars'ın Kentsel Gelişimi.....	461
<i>Yrd. Doç. Dr. Mucip DEMİR - Doç. Dr. Mete ALIM - Prof. Dr. Çiğdem ÜNAL</i>	
Burdur İli Ekonomisinin Yükselen Değeri Mermer Sektörü.....	471
<i>Doç. Dr. Osman YILMAZ</i>	
Doğanşar İlçesi'nde (Sivas) Doğa-Kültür Turizmi ve Yürüyüş Rotaları.....	487
<i>Doç. Dr. Gülşınar AKBULUT</i>	

Giresun Aksu ayı Havzası Geleneksel Kır Mesken Mimarisinde Güncel Değişimlere Bir Örnek; Serenderler*

Prof. Dr. Cevdet Yılmaz**

Prof. Dr. H. İbrahim Zeybek***

Prof. Dr. Ali Uzun***

Yrd. Doç. Dr. Muhammet Bahadır***

1. Giriş

1950’li yıllardan itibaren iç göç ve hızlı kentleşme sonucu şehirlerimizde görülen düzensizlik, 1970’li yıllardan itibaren kıra da yansımıştır. Yapı malzemesinde coğrafi çevrenin etkisinin azalması, yabancı malzemenin artan refah seviyesine de bağlı olarak dışarıdan gelmesi ve bunların oldukça çeşitli olması, sosyo-kültürel değişimin etkisi ile geleneksel mimarinin terk edilmesi, ekonomik faaliyetlerdeki çeşitlilik vb. birbirinden bağımsız çok sayıda faktörün etkisi ile meskenlerin yapı malzemesi ve eklenti çeşitleri büyük ölçüde farklılaşmıştır. Bu durumun doğal bir sonucu olarak ilk bakışta, aynı köy içinde bile birbirine zıt ve uzaktan bakıldığında bile gözleri yoran çirkin görünümeler ortaya çıkmıştır.

Her ne kadar kendi içinde birçok olumsuzluk taşısa da, tüm bu gelişmeler arasında kırsal meskenlerin malzeme ve mimarisinde görülen değişim dikkat çekicidir. İhtiyaçların da değişmesine paralel olarak çağdaş yapı malzemesi kullanılmak suretiyle kırsal peyzaj içinde zamanın gereklerine uygun yenilikler ortaya çıkmakta, kırdaki yaşayan insanlarımız tarafından eski alışkanlıklara ve ihtiyaçlara yeni ve yaratıcı çözümler getirilmektedir.

Yukarıda bahsedilen gelişmeler doğrultusunda, Giresun’da Aksu ayı Havzasında bulunan Dereli ilçesine bağlı Alancık Köyü Kuzalan Mahallesi örneğinden hareketle, bu araştırmada serenderler üzerinde görülen değişim üzerinde durulmuştur.

2. Yöntem

Öncelikle serenderlerin tipik örneklerinin nerelerde bulunduğu tespit edilmiş, Google maps üzerinden konum tespitleri yapılmıştır. Bölge insanı ile çevre ilişkileri bizzat yerinde incelenmiş, yörede yaşayan daimi ve geçici nüfus ile bunların ekonomik faaliyetleri, bu faaliyetler için ihtiyaç duyulan eklentiler ve bu eklentilerin ekonomik faaliyetlerle ilişkisi mülakatlar yoluyla tespit edilerek, önemli görülen örnekler ayrıntılı olarak fotoğraflanmıştır.

* Bu çalışma 19 Mayıs Üniversitesi, Bilimsel Araştırma Projeleri (BAP) tarafından desteklenmiştir.

** OMÜ Eğitim Fakültesi, OÖSAEB Coğrafya Eğitimi ABD, Samsun.

*** OMÜ Fen Edebiyat Fakültesi, Coğrafya Bölümü, Samsun.

3. Karadeniz Bölgesi'nde serenderlerin genel özellikleri

3.1. İsimlendirme

Karadeniz Bölgesi kıyı kuşağı boyunca kırsal alanda köy meskenlerinin yanında görülen en önemli eklentilerden biri de serenderlerdir. Türk Dil Kurumu *Türkiye Türkçesi Ağzları Sözlüğü*nde “meyve, sebze, tarhana vb. kurutmaya yarayan genişçe, üstü açık balkon” olarak tanımlanan bu yapılar, yerel olarak ise birbirine yakın adlandırmalarla; seren, serende, serenti, serenter, serentir, serentire olarak isimlendirilmektedir (Demir 2003). Bölgesel olarak; Artvin, Rize ve Trabzon'da daha çok *naıyla, paska, pahsa, mâzı, eyvan* olarak isimlendirilirken; Giresun'da *tekir*, (farklı olmakla birlikte, bazen ince çalından örülmüş hali olan çöten de denilmekte), Ordu ve Samsun'da *serender* ya da *serander*; Sinop ve Kastamonu yörelerinde ise *ambar* olarak adlandırılmaktadır¹. Serender ve ambar çoğunlukla birbirlerinin yerlerine kullanılsalar da aslında ayırmak gerekir. Çünkü ambarlar düz tahta ya da kalasların bir araya getirilmesi ile oluşmakta olup, dışarıda dört direk üzerine olabildikleri gibi, evlerin içlerinde özellikle çatı arasında da yer alabilmektedir². Serenderler ise mutlaka dışarıda ve direkler üzerine inşa edilmişlerdir. Bunların ambar olarak da isimlendirilmesinin sebebi fonksiyon olarak ambar görevi yaptıkları içindir.

Genel olarak bakıldığında, evin dışında ve direkler üzerinde olup az veya çok ahşap süsleme içeren, estetik görünümü olanlara serender, düz duvar görünümü olanlara da ambar denilmesi bizce daha uygun olacaktır. Bir başka açıdan ise, ambarın; Karadeniz Bölgesi içinde özellikle buğday tarımının hakim, mısırın ise münavebeli olarak ikinci ürün olarak yetiştirildiği yörelerde (özellikle Orta ve Batı Karadeniz bölümlerinde), serenderin ise; mısır tarımının mutlak hakim olduğu nemli yörelerde (Doğu Karadeniz Bölümü'nde) yaygın olduğu görülür. Nitekim Tunçdilek (1967:83) de benzer bir ayırım yapmıştır. Nayla, paska vb. yerel isimlendirmeler ise konunun esasları ile ilgili olmadıkları için burada göz ardı edilmiş, makalede “serender” ve “ambar” terimleri ağırlıklı olarak kullanılmıştır. Bu ikisi arasında ise (serender de denilse, ambar da denilse) fonksiyon itibarıyla aynı işi gördükleri için kesin bir ayırım yapılmamıştır.

3.2. İnşa özellikleri

Serenderler Karadeniz Bölgesi'ndeki en özgün kır mesken eklentilerinden biridir. Çok basit olarak yontulmamış kütükler semer tipi bağlantı kullanılarak

- 1 Sinop yöresinde 1-1,5 m yükseklikte, 4 direk üzerine inşa edilmiş 2 - 3 m² genişliğinde bazen fidelemede, bazen de meyve kurutmada kullanılan üstü açık (duvarsız ve çatısız) eklentilere “seren”, diğer yukarıda bahsettiğimiz serender anlamında kullanılan ve aynı işi yapan eklentilere ise *ambar* denilmektedir.
- 2 Bazı yörelerde çatı arasında kalan ambarlara *kiler* de denilmektedir. *Kiler* adı artık günümüzde şehirlerdeki konutların iç bölmelerinde özellikle mutfağın bir eklentisi olarak, fazla yiyecek içeceklerin saklanarak korunduğu yer anlamında, yaygın ve ortak bir kelime olarak ülkemizin hemen her yerinde kullanılmaktadır.

üst üste inşa edildikleri gibi, çok ince bir ahşap işçilik kullanılarak adeta bir sanat şaheseri gibi düşünülüp inşa edilenler de vardır (Demir 2014).

Serenderler günümüz bungalov evlerinin atası diyebileceğimiz özelliklere sahiptirler. Yerel ustalar (marangozlar) tarafından yapılmışlardır. Eskiye gittikçe metal çivi kullanma oranı düşmektedir. Çoğunlukla duvarlar birbirlerine zıvanalarla tutturulmuş ve uç kısımlar kırlangıç kuyruğu ya da semer tipi ahşap geçmelerle üst üste yığma tekniği ile yapılmışlardır. Depreme dayanıklıdırlar. Heyelan vb. doğal bir afete maruz kaldıklarında sökülüp yeniden inşa edilebilirler. Genellikle 4 direk üzerine inşa edilmişlerdir. Bazı yerlerde tahıl tarımının yaygınlığı ve büyük toprak sahipliğine bağlı olarak 6, (nadiren 8) direk üzerine olanlara da rastlanır. İç genişlikleri 4 m²'den 8 m²'ye kadar olabilir.

İçinde saklanması düşünülen mahsulü nemden korumak için genellikle ahşaptan inşa edilmişlerdir. Bir insanın eğilerek girebileceği küçük bir kapıya sahiptirler. Direkler üzerinde olduğundan altları boştur. Direkler ile ana gövdenin kesiştiği yerde fare vb. kemirgen hayvanların ve böcek vb. zararlı canlıların tırmanması ve mahsule musallat olmasını engellemek için 50 – 60 cm çapında taş veya ağaç tekerler kullanılmıştır. Altlarının boş bırakılması da yine bu yüzden olup, zararlıların erişimini engellemek içindir. Yine bu yüzden sabit merdivenleri de yoktur. Genellikle seyyar merdivenle çıkılır ve merdiven normal zamanda serenderin altında hazır tutulur. Zararlıların topraktan (yer yüzeyinden) gelişi yüksek direkler ve aradaki tekerler yoluyla engellendiği gibi, zararlı hayvanların sıçrayarak üstten erişimlerini engellemek için de ağaçlar ve dallarından da uzak tutulur, ya da yakınlarında ağaç olmazdı.

Buğday depolanacaksa daha muhafazalı, mısır depolanacaksa içleri rüzgâr alacak şekilde yapılmıştır. Hâkim rüzgâr istikametine göre açılan karşılıklı delikler vasıtası ile rüzgâr girişi sağlanarak içerdeki havanın temiz ve rutubetsiz olması sağlanır. Hava sirkülasyonu başta mısır olmak üzere mahsulün çabuk kurummasını sağlar.

Çatı örtüsü olarak Sinop – Kastamonu yöresinde taş ya da ahşap (hartama) örtü kullanılırken, Orta ve Doğu Karadeniz bölümlerinde tahta (hartama, pedavra) kullanılmıştır. Zamanla sac ve kiremit bunların (taş ve hartamanın) yerini almıştır.

3.3. Fonksiyonları

Serenderlerin en önemli fonksiyonları mısır ve buğday gibi kışın kullanılmak üzere yazdan saklanması gereken kuru fasulye, mercimek, nohut vb. tahılları, kurutulmuş sebze ve ceviz, fındık gibi meyveleri nemden (çürümekten, bozulmaktan) ve zararlılardan (fare, sincap, böcek ve diğer haşerattan) korumak ve güvenle depolamaktır. Özellikle Orta ve Doğu Karadeniz kıyı kuşağında mısır kurutma birinci amaçtır. Yan duvarlardan açılan havalandırma delikleri içerde sirküle edilerek (aşırı nem nedeniyle çürümeden) mısır koçanlarının bir an önce kuruması arzu edilirdi. Bunların dışında pekmezden turşuya (bozulmadan uzun süre) saklanması gereken ne varsa onlar için de aynı fonksiyon geçerliydi.

Serenderlerin sadece içi değil dışı ve altı da kullanılırdı. İçinde ve bazen de dış duvarlarında asılı olarak mısır kurutulurken, altları (ana gövdenin tabanından bir miktar uzak kalmak şartıyla) ot veya odun deposu, yağmurda yağışta çamaşır yıkama-kurutma yeri ya da buna benzer amaçlar için kurulak yeri olarak yararlanılırdı.

3.4. Karşı karşıya oldukları özel durumlar

Özellikle Doğu Karadeniz Bölümünde yer alan illerde bulunan serenderlerin önemli bir kısmı *estetik açıdan* adeta bir sanat şaheseridirler. Bunların küçük ve sevimli halleri, üzerlerindeki türlü ağaç işleme teknikleri ile yapılmış oymalar ve desenler adeta göz kamaştırmaktadır. İşte bu özellikleri onların düşmanlarının da dikkatini çekmiş, yurtdışına kaçırılma tehlikesi ile karşı karşıya kalmışlardır. Basın yayın organları izlendiğinde serenderlerimizin sökülüp parçalanarak yurtdışına kaçırıldıkları haberlerine daha sık rastlanır olması bu yüzdendir³. Bu durum somut kültürel miras unsurlarımızın korunması açısından üzerinde önemle durulması gereken bir husustur.

Serenderlerin iyi korunmuş olmaları ve kereste olarak onlarca yıl eskiye ait olmaları onların sadece bütün bir yapı olarak değil ağaç duvar olarak da değerini arttırmaktadır. Bu durumda yine özellikle yurtdışında eski ahşap eserlerin restorasyonunda ihtiyaç duyulan eski fakat sağlam ağaçlara duyulan ihtiyaç da yine bu yolla karşılanmakta, bu durumda da serenderler üzerindeki yok olma baskısı artmaktadır.

3 31 Temmuz 2013 tarihli Samsun Haber Gazetesi'nde yer alan "Lâdik'te Tarih Soygunu" başlıklı habere göre; özellikle Karadeniz Bölgesi'nde yaygın olan ve tahılların saklandığı serender ile ambarların Türkiye'den çok ucuza alınarak yurt dışında fahiş rakamlara satıldığı ifade edilmiştir. Habere göre yüzlerce yıllık ambar ve serenderler köylerden 1.000 lira gibi cüz'î fiyatlarla toplanıp metre küpü 100.000 liradan yurtdışına satılmaktadır. Örneğin 2010 yılında Kapıkule Sınır Kapısı'nda yapılan aramada işlemeli 40 ambar kapısının yurt dışına kaçırılırken ele geçirilmesinin bu olayın boyutlarını gözler önüne serdiği belirtilmiştir. Haberin dayandığı kaynak kişi olan Lâdik Kaymakamı Kadir Perçi'ye göre; "bunların ticaretini yapan kişiler bütün köyleri dolaşüyor, aldıkları serender ve ambarları önce söküyorlar, sonra parçalayıp düz kalasalara ayırıyorlar. İşlemeli olanların alıcıları farklı olduğu için onları çok daha büyük paralara satıyorlar. Satış aracı olarak da interneti kullanıyorlar". 30 Ocak 2013 tarihli yerel Dereli Gazetesi'ne demeç veren Mimar Kadir Ekinci ise; "bu işin ticaretini yapanlar sadece serenderleri değil ahşap ev ve camileri de aynı yöntemlerle alıp satıyorlar. 150-200 yıllık geçmiş bulunan, bazıları daha da eskiye giden ahşap ev ve camilerin yapımında kullanılan meşe ve kestane kalasları özellikle tarihi yapıların onarımında kullanılmak üzere restorasyon işi yapan firmalara satılmaktadır. Bu talanın önüne geçmek için bir an önce bu tür eserlerin "Korunması Gerekli Kültür Varlığı" olarak tescil edilmesi gerektiği, bugüne kadar bu işin yapılmamış olmasının da büyük eksiklik olduğu, bir an önce yasal boşlukların giderilmesi gerektiğini" ifade etmiştir.

Ekonomik faaliyetlerin değişmesi ya da terk edilmesiyle de kırsal kesimde serenderlere ihtiyaç kalmamış bu durumda da bu tür yapılar bizzat sahipleri tarafından odun niyetine yakılma ya da başkasına satılması sonucunu doğurmuştur. Son yıllarda ise estetik açıdan güzellikleri, küçük olmaları hasebiyle sevimlilikleri, kolay inşa edilebilirlikleri, birbirinden bağımsız olmaları, geçmişe özlem duyanların hatıralarında hala büyük yerleri olmaları ve bir türlü unutulamayışları vd. özellikleri sayesinde özellikle yaylalar sahasında yapılan ve yapılması düşünülen turistik tesisler için ilham kaynağı olmaya başlamışlardır (Yılmaz 2007).

4. Aksu Çayı Havzası serenderleri

4.1. Genel özellikler

Serender ve ambarlarla ilgili olarak yukarıda bahsedilen genel özellikler Aksu Havzası için de geçerlidir. Bölgenin yoğun bir göç yaşadığı herkesin malumudur. Bu göç sonucunda kırlar boşalmakta, eskiden mısır tarımının yoğun olarak yapıldığı mevcut tarım alanları ise büyük ölçüde fındık bahçelerine dönüşmüş bulunmaktadır (Yılmaz 2008). Ekili alanların dikili hale gelmesi sonucu mısır için gerekli olan serenderlere de ihtiyaç kalmamış, zamanla bölgede bulunan serender ve ambarlar yok olup gitmiştir. Fakat deniz seviyesinden 700-800 m yukarılardan itibaren fındık tarımının iklimden kaynaklanan elverişsiz durum nedeniyle önemini kaybetmesi sonucu bu alanda yer yer mısır tarımı devam etmekte, buna bağlı olarak da bir kısım serenderler varlıklarını muhafaza ederken, yeni ihtiyaçlara yönelik olarak yeni tarz serenderler de inşa edilmektedir. Araştırma sahasının orta kesimlerinde yer alan Dereli ilçesine bağlı Alancık köyü bunlardan biridir (Şekil 1), (Fotoğraf 1, 2, 3). Köye bağlı mahallelerde yer alan eski ve yeni serenderler bunun en açık kanıtıdır.

Şekil 1. Dereli ilçesi Alancık köyü lokasyon haritası

Fotoğraf 1. Alancık köyünün Google Earth'ten görünümü

Fotoğraf 2 - 3. (Aksu Çayı Havzası, Dereli İlçesi), Alancık Köyü Kuzalan Mahallesi.

4.2. Eski serenderler

Araştırma sahasında görsel anlamda çekici ve estetik değerlere sahip serenderler kalmamıştır. Bunların yerine düz kütüklerden semer tipi bağlantı tekniği kullanılarak inşa edilmiş beşikörtlü serenderlere rastlanmaktadır (Fotoğraf 4, 5). Bunların gerek inşa tarzları ve büyüklükleri gerekse fonksiyonel özellikleri diğer serenderlerle aynıdır. Burada görülen istisnai durum serenderleri zararlı haşerattan koruyacak olan ayaklar üzerindeki tekerlerin bir kısmı beton döküm iken diğer bir kısmı ağaç tomrukunun enine kesilip, bunların amaca uygun yontulmasıyla elde edilmiş olmalarıdır. Direklerin her biri yay şeklinde biçimlendirilmiş ağaç kütüklerle desteklenmiştir. Serendere ulaşan merdiven ise her zaman olduğu gibi yine seyyardır. Duvarların inşasında ise biçilmiş düz kalaslar yerine son derece düzgün kütükler kullanılmıştır. Geçmişte hartama ile örtülü olan çatı günümüzde sac örtü ile yer değiştirmiştir.

Fotoğraf 4 - 5. Alancık köyü Kuzalan Mahallesinde eski bir serender.

4.3. Değişim ve örnekler

Bunlara ilk örnek olarak *aşşap direkler üzerine inşa edilmiş olanlar* verilebilir. Yöre ormanlık olmasına rağmen, ormanlardan ağaç kesimi artık yasak olduğu için hazır kereste ile imal edilen bu tür serenderlerin en önemli özelliği direkler ile ana

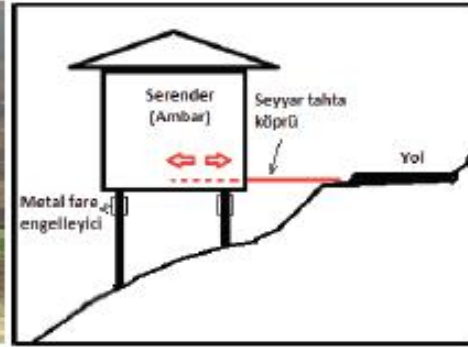

gövde arasına konulan çinko levhalardır. Geçmişte fare ve diğer zararlı haşeratin ambara ulaşmasını engellemek için kullanılan tekerler artık yoktur. Bunların yerini direklere dikey yönde sarılmış, yaklaşık 50 cm uzunluğundaki çinko levhalar almış olup, bunlar eskilerin tekerlerinin vazifesini görmektedir (Fotoğraf 6, 7, 8). Çinko levhanın buradaki görevi zararlıların direkleri takip ederek yerden yukarıya doğru çıkarak ambara ulaşmasını engellemektir. Eski yapılarda görülen tekerler, zararlıların ambara ulaşma çabası esnasında ters yönde hareketini zorunlu kılıyor, bu durumda da yer çekiminin etkisi ile zararlıların ambara ulaşmadan yere düşmesi hesaplanıyordu. Çinko yüzeyi tırtıklı olmadığı için zararlıların turnakları ile buna tutunmaları mümkün olmadığından tekere gerek kalmadan yine yerçekiminin etkisi ile zararlıların ambara ulaşması engellenmiş olmaktadır. Bu sistem işe yaramış olmalı ki yeni yapılan diğer serenderlerde de benzer yöntem uygulanmış olup, bu tip serenderlerin sayısı hızla artmakta, yeni yapılanlar bu teknikle donatılmaktadır.

Fotoğraf 6-7-8. Alancık Köyü Kuzalan Mahallesi'nde yeni inşa edilmiş bir serender.

Arazinin eğimli olması nedeniyle serenderlerin arka cepheleri ile ön (giriş için yola bakan) cepheleri arasında yer yer 3-4 m'ye varan seviye farkları olmaktadır. Bu tür durumlarda serenderlere ulaşmak için seyyar merdivenler kullanılmaktadır. Fotoğraf 8, 9 ve Şekil 2'de görülen düzenek oldukça ilgi çekici olup, bu sistem aynı zamanda Karadeniz insanının pratikliğini göstermesi açısından da son derece önemlidir. Ana girişte döşeme arasına saklanan ve merdiven yerine kullanılan kalın bir (kalas) tahta arzu edildiğinde yola kadar uzatılarak serendere giriş yapılmakta, serenderdeki iş bitip, ihtiyaç kalmadığında da aynı tahta serenderin ilgili kısmına geri itilerek pratik bir çözüm üretilmiştir.

Fotoğraf 9 - Kuzalan Mahallesi'nde yeni yapılan serenderin dış (yol) bağlantısı.

Şekil 2. Serenderin dışarı ile temasını sağlayan bağlantının kesiti.

Yörede görülen ve yakın zamanlarda inşa edilmiş olduğu anlaşılan serenderlerin gövdeleri eski usul ahşap olmakla birlikte direkleri beton, zararlılardan koruyucu tekerler ise taş veya ahşap değil enine monte edilmiş sacdan yapılmışlardır (Foto 10, 11).

Fotoğraf 10-11. Alancık Köyü Kuzalan Mahallesi'nde beton direk üzerine düzgün ağaç kütüklerden inşa edilmiş serender.

Yörede en yeni diyebileceğimiz serenderler ise ayakları yine beton, gövdeleri de ahşap tahta duvarlardan inşa edilmiş olanlardır. Bu son grupta yer alan seren-

derlerin en önemli özelliği yapının içinde yer alan mahsulün korunması için (önceki serenderlerde kullanılan tekerler yerine) beton direklere çinko levha sarılarak inşa edilmiş olmalarıdır (Foto 12, 13).

Fotoğraf 12 - 13. Alancık Köyü'nde beton direkler üzerine inşa edilmiş ve altı kümes olarak kullanılan çok amaçlı ahşap serender.

Serenderlerin geçmişte sadece ambar kısımlarından değil, altlarındaki boşluklardan da çeşitli amaçlarla yararlanılıyordu. Yöredeki serenderlerde de bu özelliklerin devam ettiği görülmüştür. Örneğin bir kısmının altında otlar kurumaya bırakılırken (bkz. Foto 9), diğerinin altı tavuk kümesi haline getirilmiş, (ormanlık bölge olduğu için tilki, çakal vb. vahşi hayvan tehdidinde karşı da direkler arasında tel örgüler gerilerek buradaki tavuk vb. kanatlılar muhafaza altına alınmıştır (bkz. Foto 13).

5. Sonuç

Türkiye kırlarında görülen değişimin bir benzeri de Giresun Aksu Çayı havzasında yaşanmaktadır. Bu değişim sürecinde;

- Köylerden büyük şehirlere göç devam etmektedir. Kırsal kesim süratle aktif nüfusunu kaybetmektedir.
- Kendilerine tarım dışı bazı yeni uğraşı alanları bulanların bir kısmı köyde kalmaya devam etmektedir.
- Daha önce göç etmiş ve şehirlerde emeklilik hakkı kazanmış olanlar köylerine geri dönmekte, en azından yaz aylarını köylerinde geçirmektedirler.
- Şehirlerde kalanların bazıları turizm ve rekreasyonel ihtiyaçlar için köylerini tercih etmektedirler.

- Yine şehirlerde kalanlar, ek gelir ihtiyaçları için kırsal kesimde kendilerine ait olan, ya da üzerinde hak iddia ettikleri müşterek toprakların mahsullerinden (yazdan yazaya gelerek de olsa) yararlanmaktadırlar.

Bütün bu ve benzeri gelişmeler doğrultusunda kırların, ADNKS verilerine göre nüfus kaybetmekte oldukları görülse de, aslında durum biraz farklıdır. Şöyle ki; kırsal alanda daimi oturmakta olan nüfus azalmakla birlikte aynı bölgede mesken sayısı sabit kalmakta, ya da bunlara yenileri eklenerek kırdaki konut sayısı çoğalmaktadır. Yukarıda bahsedilen nedenlerle eski meskenlerin yerini yenileri almakta ve kırsal peyzaj hızla değişmektedir.

İnşaat faaliyetlerindeki bu hareketlilik kırların boşalmakta ve binlerce yıllık kültürün bu yolla yok olduğu endişesini taşıyan bizlere gelecek için biraz umut vermektedir. İşte bu anlamda araştırma sahasında mevsimlik ya da daimi oturlan konutlarla birlikte eklentilerin de değişmesi, bunlara yeni fonksiyonlar yüklenmesi bizi heyecanlandırmaktadır. Çünkü bu eklentiler içinde en önemlilerden birisi olarak kabul ettiğimiz serenderlerle ilgili olarak; bunlar üzerindeki değişim, bunların yeni malzeme ve yeni teknikler kullanılarak yeniden inşası kıra verilen önemin bir göstergesidir. Çünkü yeni inşa edilen, ya da eski konutların çağdaş malzemeler kullanılarak yenilenmesi sonucu, bunların bir kısmının emeklilik için, yazlık dinlenmeler ya da turizm ve rekreasyon gibi amaçlarla kullanılması olağan bir gelişme olarak görülebilir. Fakat serenderlerin yenilenmesi ve çok amaçlı olarak yeniden inşa edilmeleri kırdaki ekonomik faaliyetlerin canlanmasına veya yeniden inşasına yönelik önemli bir işaret olarak görülmelidir. Bu anlamda serenderlerle ilgili bu gelişmeler çok önemlidir.

Diğer yandan Karadeniz Bölgesi'nin somut kültürel mirası olan serenderlerin günümüzde taklit edilerek modern dizaynlar eşliğinde tatil köyü vb uygulamalara, yazlık evlere, otel ve pansiyon gibi uygulamalara esin kaynağı olması son derece sevindirici bir gelişme olarak değerlendirilmelidir (Yılmaz 2007). Özellikle "Yeşil Yol" benzeri projelerle Karadeniz yaylalarının daha fazla turizme açılmasının tartışıldığı günümüzde, bu en önemli doğal miras alanlarımızda, bugüne kadarki örneklerine bakarak, son derece çirkin ve kontrolsüz gelişen çarpık mimari anlayışına karşı (Doğanay ve Coşkun 2013), serender örneğinden yola çıkılarak küçük basit evler şeklinde bir yapılanmaya gidilmesi ve bu konuda serenderlerin örnek alınması bizce uygun bir çözüm olacaktır.

Teşekkür

Bu çalışma Ondokuz Mayıs Üniversitesi BAP birimi tarafından desteklenmiştir. Bu vesileyle Rektör Prof. Dr. Hüseyin Akan'ın şahsında destekleri için üniversitemiz yöneticilerine; arazi çalışmalarımıza katılarak örnek alımından fotoğraf çekimlerine kadar birçok konuda yardımcı olan OMÜ Fen Edebiyat Fakültesi Coğrafya Bölümü araştırma görevlileri İlter Kutlu Hatipoğlu ile Hasan Dinçer'e teşekkür ederiz.

Kaynakça

- DEMİR, N. , 2003, Serendi/Serender Kelimesi Üzerine, *Türk Dili*, Sayı: 617, s. 443-447.
- DEMİR, N. , 2014, *Orta ve Doğu Karadeniz Bölgesi'nde Serendi / Serender'ler*, <http://www.necatidemir.net/modules.php?name=Content&pa=showpage&pid=29>. Erişim tarihi 20. 10. 2014
- DOĞANAY, H. – COŞKUN, O. , 2013, Türkiye Yaylacılığındaki Değişme Eğilimleri ve Başlıca Sonuçları, *Doğu Coğrafya Dergisi*, 18/30, 1-28.
- TUNÇDİLEK, N. , 1967, *Türkiye İskân Coğrafyası; Kır İskanı*, I. Ü. Coğrafya Enstitüsü Yay. No: 49.
- YILMAZ, A. , 2007, *Karadeniz'in İncisi; Serander (Nayla)*, İstanbul.
- YILMAZ, C. , 2008, Giresun'un Bulancak İlçesi Kırsal Kesiminde Nüfus Hareketlerinin Nedenleri, Yönü ve Başlıca Özellikleri, *Uluslararası Giresun ve Doğu Karadeniz Sosyal Bilimler Sempozyumu, Bildiriler Kitabı*, Cilt:2, s. 364-376.